

Met blote handen, netten, haakjes en vernuft

TEKST Frans Collignon
ILLUSTRATIES Het Rijksmuseum

Wat heb je nodig om een vis te vangen? Het antwoord op de vraag hangt voor een belangrijk deel af van de soort vis en het water waarin die vis zwemt. Een ander belangrijk element is het beschikbare materiaal.

Het meest eenvoudige is het gebruik van je blote handen. De auteur van dit stukje heeft in het grijs verleden eens diepe indruk proberen te maken op een jongedame door een spartelende kabeljauw die tussen twee zandbanken in ondiep water terecht was gekomen, uit het water te halen. Het lukte ten koste van natte broekspijpen. De volgende dag zat hij bij haar thuis aan de gedekte tafel met vis.

Maar het gaat niet altijd even gemakkelijk. Vissen zijn vliegensvlug in het water waar de mens maar onbeholpen of in ieder geval traag doorheen waadt. Het menselijke vernuft brengt in dit soort gevallen vaak de oplossing. En die zijn gevarieerd - van het afsluiten van waterlopen om de vis op te rapen van drooggevallen gronden of aan een speer te rijgen tot het inzetten van aalscholvers.

Maar dat moet nog beter kunnen, zullen ze ooit hebben gedacht. En daar kwam het visnet. Dat is een letterlijk ingewikkeld hulpmiddel om vissen te vangen. Wie ooit met een grote klos garen een net heeft geknoopt, weet hoe ingewikkeld dit is. En hoeveel tijd dat kost. Vanwege dat laatste is het oude vaderlandse scheldwoord nettenbreier ontstaan. Dat zeg je tegen iemand die zijn tijd neemt, of beter gezegd, die zijn tijd verbeuzelt.

Aan de drank

Het Nederlandse woord net is heel oud en stamt waarschijnlijk al van ver voor het ontstaan van onze huidige talen. Er is een verband met het woord knopen, dat zichtbaar wordt in het Engelse woord knot (knoop) dat als 'NOT' wordt uitgesproken. Het visnet komt in het Nederlands op vele terreinen in de taal terug. Een mooi en leerzaam spreekwoord luidt 'oude netten, kwade mazen; oude kerken, donkere glazen', waarmee maar gezegd wil zijn dat ouderdom met gebreken komt.

Achter het net vissen betekent dat je domweg te laat was. Een ander was je al met zijn net voor geweest.

Meer mysterieus is de uitdrukking dat iemand zijn netten aan het drogen is. Daarmee wordt aangegeven dat de persoon in kwestie de fles met drank laat staan, al is het maar tijdelijk. Meer algemeen wordt het gebruikt om iemand aan te sporen zich te matigen en zuinig te zijn. De oorsprong is gelegen in de noodzaak om netten na gebruik te laten drogen om verrotting tegen te gaan.

En dan is er natuurlijk de haak, vroeger ook wel hoek of angel genoemd. En van dat angel komt weer het woord hengel vandaan. Daar werd oorspronkelijk alleen de haak mee bedoeld. De oudste vishaak die men heeft gevonden is overigens ongeveer 23.000 jaar oud. Dat is dus uit de steentijd en deze haak was van een schelp gemaakt. Zo oud is het vissen met een haak al.

Haken

Maar een haak moet ergens aan vast zitten en dat werd de lijn aan een stok. Er zijn vele namen voor dit visserswerktuig. In middeleeuwse teksten vind je in ieder geval het niets aan de fantasie overlatende hengelstok. Een tijdje later zijn daar angelroede en vissersriet of soortgelijke samenstellingen bijgekomen. Tegenwoordig heb je tientallen namen waardoor kenners precies weten wat voor tuig ze in handen hebben. Soms zijn de hengels gespecialiseerd op de vis die ze vangen, zoals een karperhengel en een meervalhengel. En nee, de spinhengel en vlieghengel horen niet in dit rijtje thuis.

Geluk

De hengel werd in het verleden vaak aangehaald om aan te geven hoe fijn en mooi het aardse bestaan toch is. Omdat vissen met de hengel ook toen al een gevoel van geluk teweeg leek te brengen. Heel duidelijk wordt dat in

een zeer lang dichtwerk uit 1709 waarin de maand mei wordt geprezen, omdat alles in dit deel van het jaar tot leven komt:

*De winter is voorbij
met al zijn gure dagen.
De aangename mei
die kan ons meer behagen.
De bloemetjes ziet men spruiten,
velerlei van slag.
't Komt alles uit de kluiten,
weder voor den dag.*

Na enkele strofen over tierelierende vinken, kwekkende kwartels en zingende lijsters komt ook de hengelaar aan de beurt als symbool van het nieuwe leven.

*Men ziet ook langs de stromen,
dat de hengelaars
zitten onder de bomen
met hun korf en laars,
het hengeltuig geree,
het aasje aan het haakje,
om daar te vangen mee,
een baarsje of een snoekje.
De beestjes ziet men paren
door de minnestrijd,
en zijn vol vreugd voorware,
In deez' lentetijd.*

V

Een luimige hengelaar van Carel de Moor (geschilderd tussen 1700-1738).

